

2019

Concept

uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019 - 2022

Inhoudsopgave uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019 - 2022

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Doel van het uitvoeringsprogramma	5
1.3 Aanpak	5
2. Thema: Energie	6
2.1 Visie en strategieontwikkeling	6
2.2 Energiebesparing gebouwde omgeving	6
2.3 Opslag en uitwisseling elektriciteit	7
2.4 Duurzame opwek van elektriciteit vergroten	7
2.5 Duurzame warmte	8
3. Thema: Duurzaam verkeer en mobiliteit	9
3.1 Regionale aanpak	9
3.2 Lokale aanpak	9
4. Thema: Klimaatadaptatie & vergroening	11
4.2 Bevorderen klimaatadaptieve wijken	11
4.2 Versterken biodiversiteit en groen	12
5. Thema: Grondstoffen & afval	13
5.1 Afvalscheiding huishoudens	13
5.2 Verminderen van afval gemeentelijke organisatie	14
5.3 Duurzaam inkopen vanuit een circulaire benadering van grondstoffen (gemeente)	14
6. Thema: Luchtkwaliteit	15
6.1 vermindering blootstelling	15
7. Thema: Duurzaamheid in al ons beleid	16
7.1 Energiehuishouding van de gemeentelijke organisatie	16
7.2 Gemeente geeft voorbeeld in water en klimaatadaptatie	16
7.3 Duurzaam bouwen/duurzame gebiedsontwikkeling	16
8. Thema: Samenleving	18
8.1 De gemeente werkt aan bewustwording	18
9. Doelstelling middellange- en lange termijn	19
10. Communicatie met Raad en stakeholders	20
10.1 Aanpak: doelgroep benadering	20
11. Financiën	21
12. Planning besluitvorming uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2018-2022	22
Bijlage 1: Resultaten Duurzaamheidsagenda tot nu toe	23

Bijlage 2: Activiteiten overzicht in een oogopslag	24
--	----

Bijlage 3: Planningsoverzicht per activiteit: inzicht 2019/2020/2021/2022.....	25
--	----

Afkortingenlijst

CO ₂	Koolstofdioxide
CO2 arm	Een gebouw dat nagenoeg geen CO2 uitstoot.
CO2 neutraal	Een CO2-neutraal gebouw compenseert alle emissies aan CO2, via voorzieningen in het gebouw of externe voorzieningen
GFT	Groente-, Fruit- en tuinafval
GGD	Gemeentelijke Gezondheids Dienst
KPP	Klein Plaspoelpolder
kWh	kilowattuur
LES	Lokale Energie Strategie
MRDH	Metropoolregio Rotterdam - Den Haag
MVI	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
NAD	Netwerk Afvalwaterketen Delfland
ODH	Omgevingsdienst Haaglanden
OV	Openbaar Vervoer
P&R	Park & Ride
RB	Regulier budget
RES	Regionale Energie Strategie
RIONED	Stichting RIONED is de koepelorganisatie voor stedelijk waterbeheer in Nederland
SB	Afdeling Stadsbeheer
Stowa	Stichting Toegepast Wateronderzoek
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VVP	Verkeers- en Vervoersplan
WHO	World Health Organisation
WRP	Water- en Rioleringsplan

1. Inleiding

Dit concept uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022 vloeit voort uit het coalitieakkoord 2018-2022 en vormt het kader waarbinnen de gemeente Leidschendam-Voorburg op diverse thema's de dialoog wil aangaan met stakeholders over de verduurzaming van de gemeente. Het uitvoeringsprogramma is als volgt opgebouwd: aan de hand van de aanleiding staat per thema aangegeven welke acties met welk doel en met welk resultaat worden uitgevoerd. In de bijlage zijn de acties bovendien in tijd uitgezet en voorzien van mijlpalen. Het concept uitvoeringsprogramma wordt eerst besproken en van input voorzien met- en door de gemeenteraad en andere stakeholders. Daarna wordt het uitvoeringsprogramma 2019-2022 in de zomer van 2019 definitief ter besluitvorming voorgelegd. Het is belangrijk om op te merken dat parallel aan het traject van de totstandkoming van het uitvoeringsprogramma veel activiteiten en acties al zijn ingezet en/of doorlopen, opdat voldoende slag- en realisatiekracht wordt bereikt zonder onnodig tijdverlies.

1.1 Aanleiding

Om te zorgen dat ook voor de komende generaties onze planeet een goede plek is om te leven, moeten we veranderen in hoe we werken, wonen, en leven. Ook in deze gemeente. Afgelopen drie jaar is op basis van de Duurzaamheidsagenda 2016-2020 aan verduurzaming gewerkt. Voor een korte terugblik wordt verwezen naar bijlage 1. Op basis van het coalitieakkoord in 2018 wordt het duurzaamheidsbeleid verder ontwikkeld en bestendigd in het uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2019-2022.

Het werken aan een duurzame leefomgeving komt voort uit internationale en nationale ontwikkelingen. De samenleving zal zich moeten inspannen om onder andere de opwarming van de aarde te beperken, de aflopende beschikbaarheid van (fossiele) grondstoffen te stoppen en de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen.

Internationaal

Het bredere, internationale perspectief is de agenda voor duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties. Deze is samengevat in 17 duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals), een combinatie van sociale, economische en ecologische doelen voor de gehele wereldbevolking.

Het gemeentelijke uitvoeringsprogramma duurzaamheid richt zich op de doelen: betaalbare en schone energie (7), industrie, innovatie en infrastructuur (9), duurzame steden en gemeenschappen (11), duurzame consumptie en productie (12), klimaatactie (13) en het aangaan van partnerschappen voor deze doelen (17).

Nationaal

Naar verwachting is in het tweede kwartaal van 2019 het ontwerp van het landelijke Klimaatakkoord gereed. De klimaatwet is nog niet vastgesteld maar de hoofdlijnen geven wel inzicht in de richting voor de doelstellingen. Vanuit het Bestuursakkoord Ruimtelijke Adaptatie is 600 miljoen euro beschikbaar voor klimaatadaptatie. Het Rijksbrede programma Circulaire Economie 'Nederland circulair in 2050' richt zich op de ontwikkeling en realisatie van een circulaire economie voor 2050.

Regio

In regionaal verband stelt Leidschendam-Voorburg samen met 22 andere gemeenten een Regionale Energie Strategie (RES) op. Daarnaast worden in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) de mogelijkheden onderzocht voor CO₂-reductie van de mobiliteit in de regio. Provincie Zuid-Holland ontwikkelt de strategie 'Circulair Zuid-Holland', waarover in 2019 besluitvorming plaatsvindt.

Lokaal

De gemeente werkt aan de ontwikkeling van de omgevingsvisie. Met het Kompas van de Leefomgeving is de eerste richting hiervoor door de gemeenteraad vastgesteld. Het uitvoeringsprogramma Duurzaamheid geeft met name invulling aan hoofddoelstelling 3 - energie en klimaatadaptatie - uit het Kompas. In het coalitieakkoord 2018 geeft de gemeente aan stappen te willen zetten op het gebied van duurzaamheid. Om de doelen van Parijs te halen, wil de gemeente voor 2050 CO₂-neutraal zijn.

Samengevat betreft het de volgende doelstellingen

Herkomst document	Doelstelling	termijn
Klimaatakkoord Parijs	-2°C & CO ₂ -arm	2050
Agenda voor Duurzame ontwikkeling	17 doelen	2030
Rijksbreed programma circulaire economie	grondstoffen efficiënt inzetten en hergebruiken, zonder schadelijke emissies naar het milieu	2050
Rijksbreed programma circulaire economie	50% minder gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen)	2030
Klimaatwet Nederland (in ontwikkeling)	95% CO ₂ -reductie	2050 t.o.v. 1990
Klimaatwet Nederland (in ontwikkeling)	49% van CO ₂ -reductie	2030
Klimaatwet Nederland (in ontwikkeling)	elektriciteitsproductie 100% CO ₂ -neutraal	2050
MRDH regionale mobiliteit	30% CO ₂ -reductie mobiliteit (1,35 Mton)	2050 t.o.v. 2015
Coalitieakkoord gemeente Leidschendam-Voorburg	CO ₂ -neutraal	2050

1.2 Doel van het uitvoeringsprogramma

Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid richt zich op de acties en activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling naar een duurzame gemeente die CO₂-neutraal is in 2050.

De ambitie is om dit samen met inwoners en andere maatschappelijke partners stapsgewijs te bereiken met tussendoelen in 2022, 2026 en 2030.

In het uitvoeringsprogramma duurzaamheid onderscheiden we drie hoofdthema's:

1. **Energie** met als doel een energieneutrale gemeente;
2. **Grondstoffen & afval** waarbij een circulaire economie in 2050 wordt nagestreefd;
3. **Klimaatadaptatie & vergroening** met het doel in de gemeente voorbereid te zijn op het opvangen van weersextremen.

Een gezonde en duurzame leefomgeving kenmerkt zich door een prettig verblijfsklimaat zonder hitte en wateroverlast en een **gezonde lucht** voor iedereen. Luchtkwaliteit is onder andere een resultaat van het beleid op het gebied van mobiliteit en daarom zijn de activiteiten voornamelijk ondergebracht bij Duurzaam verkeer en mobiliteit.

Naast de drie hoofdthema's gericht op de omgeving, wil de gemeente zelf het goede voorbeeld geven. Daarom werkt de gemeente aan het verankeren van duurzaamheid in al haar beleid. De samenleving doet mee. Samen werken we aan de verduurzaming van onze gemeente.

De scope van het uitvoeringsprogramma:

Behalve acties en activiteiten beschrijft het uitvoeringsprogramma de urgentie, prioriteiten en mijlpalen die vallen binnen de invloedssfeer van de gemeente. Daarbij is een onderscheid gemaakt voor de periode 2019-2022 en de verder liggende doelstellingen voor 2026 en 2030. De acties zijn gekoppeld aan de inzet van capaciteit en middelen die binnen de gemeentebegroting zijn gedekt.

1.3 Aanpak

Bij het bepalen van het uitvoeringsprogramma is gebruik gemaakt van de Duurzaamheidsagenda, ontwikkelingen op internationaal, nationaal, en regionaal niveau en de punten uit het coalitieakkoord in hoofdstuk 3 die duurzaamheid betreffen. Er is gebruikgemaakt van kennis van vakinhoudelijke ambtenaren en de stakeholders van de gemeente. Het uitvoeringsprogramma is eveneens een weerslag van lopende initiatieven en pilots.

De focus ligt op acties die bijdragen aan het reduceren van de CO₂-voetafdruk en het klimaatbestendig maken van de gemeente.

Leeswijzer

Het uitvoeringsprogramma 2019- 2022 bestaat uit vier documenten. Het hoofddocument is de toelichting en verantwoording.

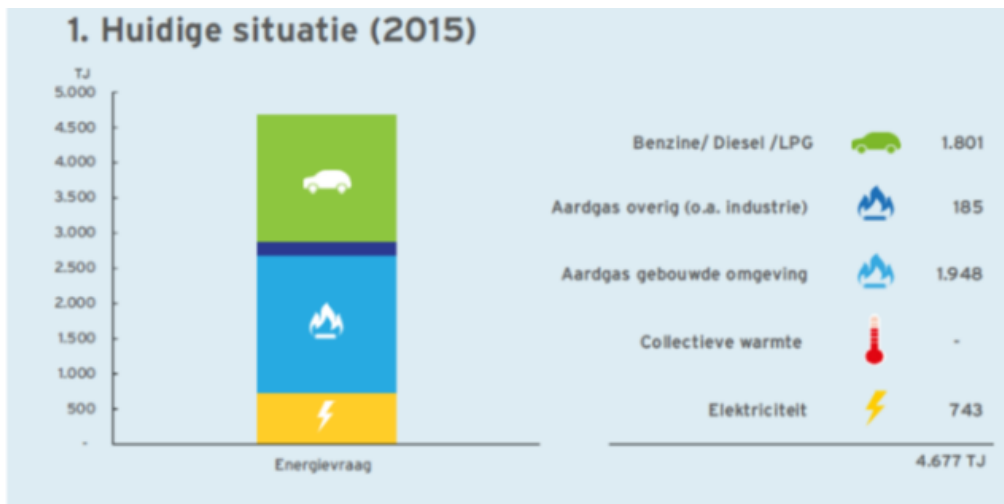
Bijlage 1 betreft een korte terugblik op de resultaten van de duurzaamheidsagenda 2016-2020 voor het jaar 2018. Bijlage 2 biedt in een oogopslag het overzicht van het uitvoeringsprogramma met doelstellingen en activiteiten. Bijlage 3 geeft inzicht in de activiteiten in de tijd uitgezet inclusief de prioriteiten en planning.

2. Thema: Energie

Om klimaatverandering te beperken zullen we ons energiegebruik moeten minderen en de overstap maken naar hernieuwbare energiebronnen. Deze opgave is groot en de route er naartoe lang. Deze verandering vraagt op de korte termijn om maatregelen om energie te besparen, efficiënt om te gaan met de energie die we opwekken en gebruiken en om te schakelen naar hernieuwbare bronnen.

Hoofddoelstelling

Het doel is CO₂-neutraal en van het aardgas af in 2050. In de Duurzaamheidsagenda 2016-2020 is het thema CO₂-reductie en energiebesparing opgenomen. Het doel is om in 2020 (t.o.v. 2007) een CO₂-reductie van 20%, 20% energiebesparing en 20% meer gebruik van hernieuwbare energie te bereiken.

Overmorgen 2016, eerste verkenning

2.1 Visie en strategieontwikkeling

De route voor CO₂-neutraal in 2050 gaan we stap voor stap opzetten. De gemeente werkt met 23 gemeenten en de provincie Zuid-Holland samen aan het opstellen van de Regionale Energie Strategie (RES). In die strategie worden de opgave en mogelijke oplossingen voor de energietransitie in beeld gebracht. De resultaten vormen de inbreng van de regio richting het Rijk voor de nationale opgave. Parallel bepaalt de gemeente via de Lokale Energie Strategie (LES) wat onze gemeentelijke inbreng aan de regio kan zijn.

In de LES bepaalt de gemeente de lokale visie. Hiermee geeft de gemeente richting aan antwoorden op de vraag hoeveel energie we willen besparen, welke duurzame energiebronnen gewenst en bruikbaar zijn en welke voorwaarden en kansen daaraan zijn gekoppeld. Om de doelstelling voor de middellange termijn realistisch te formuleren en de aanpak voor de transitie te bepalen, wordt in 2020/2021 een kwantitatief onderzoek uitgevoerd.

De LES geeft eveneens richting aan de wijkaanpak. Deze wordt doorvertaald in de warmtevisies per wijk (zie paragraaf 2.5 duurzame warmte).

Activiteiten

Energiestrategie	jaar
Formuleren van inbreng in de RES	2019
Opstellen Lokale Energie Strategie (LES)	2019/ 2020
Opstellen routekaart op basis van kwantitatief onderzoek	2020/ 2021

2.2 Energiebesparing gebouwde omgeving

Minder energie gebruiken blijft de beste manier om de CO₂-uitstoot terug te dringen. Voor iedere m³ gas of kWh elektriciteit hoeft een veelvoud daarvan niet te worden opgewekt. De doelstelling voor 2020 is een energiereductie van 20%. Door

gebouwen te isoleren neemt het energieverbruik af. Om dit te bereiken stimuleert de gemeente energiebesparing door het informeren, adviseren en inspireren van inwoners, organisaties en ondernemers (inclusief vastgoedeigenaren) en zet stimuleringsregelingen in.

Jaarlijks maken gemeente, huurdersorganisaties en woningcorporaties nieuwe prestatieafspraken. Duurzaamheid is één van de thema's waar deze partijen afspraken over maken. Daarbij gaat het onder andere over de energietransitie, energiebesparende maatregelen en communicatie.

De Wet milieubeheer legt ondernemingen en organisaties op om te werken aan energiebesparing. De verplichting is afhankelijk van het jaarlijkse verbruik van gas en elektra. Per 1 juli 2019 wordt de regel aangescherpt en is afgesproken die te laten handhaven door de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH), in opdracht van de gemeenten. Dit betekent dat ook ondernemers en organisaties in de gemeente Leidschendam-Voorburg actief met energiebesparing aan de slag moeten. In samenwerking met de omgevingsdienst wordt gewerkt aan bewustwording en informatieverstrekking.

In het kader van de Duurzaamheidsagenda hebben zeven sportverenigingen energiebesparingsonderzoek laten uitvoeren. Dit onderzoek is door de gemeente gefaciliteerd. Op dit moment loopt een vergelijkbaar traject met scoutingverenigingen door tot en met 2020.

Activiteiten

Energiebesparing gebouwde omgeving	Jaar
Instellen van stimuleringsregeling waarbij inwoners ook tegen lage rente kunnen lenen (fonds)	2019
Jaarlijkse prestatieafspraken met woningbouwcorporaties	2019 e.v.
Samen met ODH informeren van bedrijven over de energie-informatieplicht en handhaving	2019 e.v.
Faciliteren van verenigingen in hun verduurzamingsopgaven	2019/ 2020.

2.3 Opslag en uitwisseling elektriciteit

Elektriciteit en warmte wordt steeds meer lokaal opgewerkt. De momenten van opwek vallen niet altijd samen met de behoefte aan energie. Dit vraagt om een goede afstemming tussen vraag en aanbod van energie met behulp van mogelijkheden voor opslag en uitwisseling van energie. Hiervoor is infrastructuur nodig. In de ontwikkeling van Klein Plaspoel Polder (KPP) wordt gewerkt aan een pilot voor lokale opslag en uitwisseling met behulp van een wijkbatterij en deelauto's.

Activiteiten

Opslag en uitwisseling elektriciteit	Jaar
Pilot wijkoplossingen in combinatie met mobiliteit: wijkbatterij en deelauto	2019 e.v.

2.4 Duurzame opwek van elektriciteit vergroten

In de gemeente wekken we stroom duurzaam op via zonnepanelen op gebouwen. De gemeente wil de realisatie van (grootschalige) zonne-energieprojecten op daken faciliteren en stimuleren. De gemeente heeft inwoners geholpen bij het opzetten van de lokale zonne-coöperatie; Zon op LV (postcodeoosregeling). Inwoners die geen of onvoldoende mogelijkheden hebben om individueel zonne-energie op te wekken, hebben de mogelijkheid om op andermans dak collectief energie op te wekken. De coöperatie is bezig met de realisatie van het eerste project.

De gemeente inventariseert het aantal daken groter dan 100 m² die geschikt zijn voor grootschalige opwek van zonne-energie. Na deze inventarisatie worden de betreffende dakeigenaren benaderd en geactiveerd om hun daken in te zetten voor duurzame en lokale opwek van elektriciteit.

Activiteiten

Duurzame opwek van elektriciteit	jaar
Faciliteren van coöperatie “Zon op LV” bij de realisatie eerste project	2019
Inventariseren van de mogelijkheden voor opwek van zonne-energie op daken groter dan 100 m ²	2020
Informeren en activeren van dakeigenaren over de mogelijkheden voor zonne-energie op daken	2020/ 2021

2.5 Duurzame warmte

Om te bepalen hoe onze woningen in 2050 duurzaam verwarmd worden, is een planmatige en meerjarige aanpak gewenst. Daarom wordt voor iedere wijk uiterlijk in 2022 een warmtevisie opgesteld. Deze visies geven aan waar en wanneer alternatieve warmtevoorzieningen moeten zijn gerealiseerd. Deze visies worden vervolgens vertaald in de omgevingsvisie en het omgevingsplan. De gemeente Leidschendam-Voorburg telt dertien wijken. Op basis van de LES start de gemeente met het opstellen van de warmtevisies in twee tot drie wijken in 2020. Deze ervaring wordt gebruikt om de andere visies op te stellen, zodat in 2022 alle warmtevisies gereed zijn.

Op dit moment onderzoekt de gemeente de mogelijke energiebronnen die kunnen dienen als alternatief voor aardgas. Eén onderzoek is gericht op de haalbaarheid van aquathermie. Hierbij gaat het om de winning van warmte en koude uit de rivierwaterleiding van Dunea en uit oppervlaktewater. Verkend wordt of aquathermie ook interessant is voor de nieuwbouw in KPP en renovatieprojecten zoals in de wijk de Heuvel.

Daarnaast worden andere energiebronnen verkend zoals de warmterotonde (warmtenet voor de distributie van restwarmte, bijvoorbeeld uit het Rotterdamse havengebied). Dit resulteert in een overzicht van mogelijkheden voor energiebronnen voor de gemeente.

Via pilotwijken doen gemeente en inwoners ervaring op met het voorbereiden van woningen op de energietransitie. Op initiatief van inwoners uit de wijk Essesteijn loopt het wijklab Essesteijn, waarbij de mogelijkheden voor verduurzaming van de kwadrantwoningen voor bewoners inzichtelijk worden gemaakt. De begeleiding van het proces is gefinancierd met geld van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Als pilot, vanuit het platform lokale democratie, is een groep inwoners uit Voorburg-West met het thema energietransitie gestart. De ‘energie’ voor de transitie moet uit de samenleving komen. In de LES gaan we in op hoe de gemeente dit soort initiatieven wil faciliteren.

Vóór 1 juli 2018, de dag dat gasloze nieuwbouw verplicht werd, zijn nog enkele plannen ingediend voor woningbouw die nog met aardgasaansluiting kunnen worden gerealiseerd. De gemeente is met ontwikkelaars in gesprek om deze projecten alsnog aardgasvrij te krijgen. Dit betreft enkele bouwprojecten in Damcentrum. Vóór de zomer van 2019 verwacht de gemeente hierover duidelijkheid te hebben.

Activiteiten

Duurzame warmte	Jaar
Verkenning alternatieve warmtebronnen	2019
Verkenning toepassing aquathermie voor o.a. nieuwbouw KPP	2019/ 2020
Evaluatie van pilot wijklab Essesteijn opstellen	2019
Uitkomst gesprekken met ontwikkelaars nieuwbouw met aanvraag voor 1 juli 2018	2019
Plan opstellen voor wijkaanpakken	2020
Warmtevisies per wijk opstellen	2020/ 2022

3. Thema: Duurzaam verkeer en mobiliteit

Verkeer heeft een groot aandeel in het fossiel energieverbruik en het veroorzaken van luchtverontreiniging. De gemeente zet in op de transitie naar schonere brandstoffen en zuinige voertuigen, waarbij de gemeente via investeringen in het eigen wagenpark het goede voorbeeld geeft.

Hoofddoelstelling

De gemeente streeft naar duurzame mobiliteit en wil emissieloze mobiliteit bevorderen door te 'verminderen, (te) verschonen en (te) veranderen'. Dit betekent een verbetering van de leefbaarheid met behoud van een goede bereikbaarheid, door het beperken van niet-noodzakelijk autogebruik en het bevorderen van langzaam verkeer en openbaarvervoergebruik.

3.1 Regionale aanpak

Voor duurzame mobiliteit is de gemeente gedeeltelijk afhankelijk van een regionale aanpak via de MRDH of buurgemeenten. Dat geldt onder andere voor verbetering van het openbaar vervoer en voor regionale fietsverbindingen.

In 2019 en 2020 wordt verder gewerkt aan emissiearm vervoer, bijvoorbeeld door middel van een concessie voor elektrische bussen. Via een convenant doelgroepenvervoer wordt de richting ingezet naar emissieloos doelgroepenvervoer in 2030. Daarnaast worden regionale haalbaarheidsstudies uitgevoerd naar nieuwe brandstoffen, regionale P&R-deelhubs en stedelijke distributiesystemen/stadslogistiek.

Verder wordt een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar een extra tramhalte voor Leidschendam-Zuid/Overgoo.

Ook wordt onderzocht of het voor- en natransport in aansluiting op openbaar vervoer geoptimaliseerd kan worden.

Omdat de fiets het schoonste vervoersmiddel is, wordt verkend hoe het fietsnetwerk verder versterkt kan worden. De route voor de verlengde velostrada wordt onderzocht en gerealiseerd.

Activiteiten	
Regionale aanpak	jaar
Participeren in diverse regionale haalbaarheidsstudies (o.a. nieuwe brandstoffen, stedelijke distributiesystemen, P+R deelhubs)	2019/2022
Participeren in concessie op basis van MRDH-strategie in de aanschaf van elektrische bussen	2019/2025
Onderzoek naar halte Overgoo en verbeteren bereikbaarheid Leidschendam-Zuid	2019/2020
Participeren in convenant doelgroepenvervoer	2019 e.v.
Haalbaarheidsonderzoek naar het optimaliseren voor- en natransport in aansluiting op openbaar vervoer	2020/2021
Metropolitane fietsroute naar o.a. Pijnacker onderzoeken en aanleggen	2022
Routeonderzoek en uitvoering verlengde velostrada	2020 e.v.

3.2 Lokale aanpak

De regionale ambitie is om in 2050 emissieloze mobiliteit te hebben. De regionale strategie wordt doorvertaald naar de lokale situatie.

Afhankelijk van de vraag wordt het aantal e-laadpalen de komende jaren uitgebreid binnen de regionale concessie voor de plaatsing van laadpalen. Parkeervakken met laadpalen worden nu nog afgekeurd. Verkend wordt of via een 'laadstraatpilot'

laadpunten in de straat of lantaarnpalen geïntegreerd kunnen worden zodat het afkruisen van parkeervakken achterwege gelaten kan worden.

Vanaf 2022 wil de gemeente inwoners de mogelijkheid bieden om in wijken of straten een 'leefstraat' in te richten. Inwoners kunnen dan met een gedragen plan komen om parkeerruimte in te zetten voor leeffuncties.

In 2019/2020 wordt een parkeernota/parkeervisie opgesteld. Mogelijk leidt dit tot een reductie van niet-noodzakelijk autobezit in combinatie met het in 2020 op te stellen haalbaarheidsplan deelautoparkeerplaatsen.

Het versterken van de ketenmobiliteit bij OV is belangrijk om het gebruik van openbaar vervoer voor inwoners te vereenvoudigen. Met name de 'first' en 'last mile'. In 2020 wordt een regionaal haalbaarheidsonderzoek ketenmobiliteit gehouden met onder andere onderzoek naar de inzet van automatische shuttles (lokaal).

De fiets heeft is lokaal een belangrijk vervoersmiddel. Naast de jaarlijkse fietspromotieacties maakt de gemeente in 2020 een haalbaarheidsplan deelfietsen. Ook wordt de komende jaren onderzocht welke veelgebruikte fietsroutes kunnen worden opgewaardeerd naar velostrades (snelfietsroutes).

Activiteiten

lokale aanpak	jaar
Doorvertalen van regionale mobiliteitstrategie MRDH naar lokale mobiliteitsstrategie	2019/2020
Uitbreiden laadnetwerk auto's op basis van vraag via lopende consessie	2019/2026
Haalbaarheidsonderzoek naar laadstraat en laadpunten in lantaarnpalen met businesscase	2019/2020
Plan opstellen voor het aanbieden van het concept leefstraat op basis van wijkinitiatief	2022
Parkeernota en parkeervisie opstellen	2019/2020
Haalbaarheidsonderzoek ketenmobiliteit met o.a. automatische shuttles	2020
Fietspromotie uitvoeren i.s.m. Haaglanden, 2 acties per jaar	2019 e.v.
Haalbaarheidsplan deelfietsen en deelauto's opstellen	2020

4. Thema: Klimaatadaptatie & vergroening

De gemeente werkt aan klimaatbestendige straten, schoolpleinen, tuinen en gebouwen. Wateroverlast wordt verminderd volgens het adagium 'vasthouden, bergen, afvoeren'. Woningen worden afgekoppeld van het regenwaterriool en er wordt gezorgd voor lokale, geleidelijke infiltratie van regenwater in de bodem. Verder wordt gewerkt aan het voorkomen van pieken en dalen in grondwaterstanden. Ook wordt ingezet op natuurlijk (ecologisch) groen- en waterbeheer.

Hoofddoelstelling

Weersextremen komen steeds vaker voor. De gemeente wil hittestress, (grond)wateroverlast en verdroging zoveel mogelijk voorkomen en de waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren. Water opvangen, vasthouden en meer groen, aangevuld met andere ruimtelijke maatregelen dragen bij aan een klimaatbestendige openbare ruimte.

4.2 Bevorderen klimaatadaptieve wijken

We vergroten de sponswerking van de stad door waar mogelijk te vergroenen en water zo veel mogelijk vast te houden. De gemeente blijft de aanleg van groene daken stimuleren. Tot 2020 is het streven om 15.000 m² aan extra groendak te hebben gerealiseerd ten opzichte van 2014. Voor 2024 is het doel 5.000 m² extra groendak ten opzichte van de doelstelling in 2020. Hierna wordt een nieuwe hittestresskaart gemaakt. Met die kaart kunnen nieuwe knelpunten geïdentificeerd worden.

Via Operatie Steenbreek wordt per jaar 1.000 m² onthard en bij nieuwe scholen wordt ingezet op de aanleg van klimaatadaptieve pleinen.

Potentiële hemelwateroverlast bij extreme buien is in beeld via de klimaatstresstest. Via een pilot wordt onderzocht of een woninglabel voor waterschaderisico (bluelabel) kan bijdrage aan het waterrisicobewustzijn van inwoners.

Vanuit het Water- en Rioleringsplan worden er jaarlijks twee tot drie "bui-van-de-eeuw" knelpunten aangepakt. Voor 2019 zijn dat de Oude Haven in Voorburg en een inrit van een parkeergarage aan de Spinozalaan. Het rioolwerk in Prinsenhof-laag wordt aangegrepen om gebiedsbreed te kijken naar een klimaatadaptieve inrichting (start 2020).

Droogte was in 2018 een issue. Die zal in de toekomst vaker voorkomen. Om regenwater daar te laten waar het valt, wordt het afkoppelen van hemelwater gestimuleerd. Het afkoppelproject aan de Deventerlaan (inzet afkoppelcoach en actief afkoppelen van woningen) wordt geëvalueerd zodat kan worden bepaald of deze methodiek navolging verdient. Aan de raad wordt in 2019 voorgelegd of een hemelwaterverordening als beleidsondersteunend instrument voor afkoppelprojecten wenselijk is.

Via een grondwaterbeheerplan worden structureel te lage of te hoge grondwaterstanden in beeld gebracht, samen met mogelijke oplossingen.

Het 3Di riolerings- en wateroverlastmodel wordt in 2019 verder verfijnd, zodat de volgende klimaatstresstest verder kan worden verbeterd. Met ingang van 2019 zal iedere zes jaar met stakeholders een risicodialoog worden gevoerd over de uitkomsten van de klimaatstresstesten.

Activiteiten

Klimaatadaptieve wijken	jaar
Stimuleren groene daken	2019 e.v.
Operatie Steenbreek: stimuleren ontharden van openbare ruimte en tuinen	2019 e.v.
Klimaatadaptieve schoolpleinen bij nieuwbouw bevorderen	2019/2020
Pilotproces ontwikkeling Bluelabel (bewustzijn wateroverlast/waterschade) bij woningen	2019
Bui van de Eeuw maatregelen	2019 e.v.
Evaluatie afkoppelproject van Deverterlaan	2019
Opstellen hemelwaterverordening	2019
Opstellen grondwaterbeheerplan	2019
Optimaliseren 3Di modellering riool- en wateroverlast	2019/2020
Risicodialoog klimaatstresstest (6 jaarlijks)	2019
Klimaatadaptieve inrichting Prinsenhof laag	2021/2022

4.2 Versterken biodiversiteit en groen

Afgelopen jaren zijn veel watergangen kwalitatief verbeterd, onder ander door de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Om die kwaliteit te behouden en te verbeteren worden het uitvoeringsprogramma 'Natuur in de stad' en een ecologisch baggerplan opgesteld. Beheer en onderhoud worden daarmee beter op de ecologie afgestemd. Om het biodiversiteit en bewustwording te versterken wordt een Tiny Forest aangelegd. Eveneens wordt zo de vergroening van Leidschendam-Voorburg gestimuleerd.

Activiteiten

Versterken ecologie en groen	Jaar
Uitvoeringsprogramma Natuur in de stad opstellen	2019
Ecologisch baggerplan opstellen	2019
Aanpak opstellen voor het project "Vergroening LV"	2019
Aanleg bomen en planten, inclusief actie Tiny Forest	2019 e.v.

5. Thema: Grondstoffen & afval

De groei van de bevolking neemt toe. Hierdoor gebruiken we meer producten en creëren we meer afval. Tegelijkertijd worden de grondstoffen steeds schaarser.

Om grondstoffen hoogwaardig in de ketens te gebruiken zet de gemeente in op hergebruik en recycling van de geproduceerde producten (en stoffen). Bij de toepassing van grondstoffen wordt de waarde zoveel mogelijk behouden zodat recycling van grondstoffen goed mogelijk is. Hiervoor is samenwerking in de keten vanaf ontwerp tot einde gebruik essentieel. De grondstoffen die gebruikt worden, zijn zoveel mogelijk duurzaam geproduceerd, hernieuwbaar en algemeen beschikbaar. Door te kiezen voor duurzame grondstoffen wordt uitputting van bronnen tegengegaan en de afvalproductie beperkt.

Hoofddoelstelling

In navolging van beleid Grip op Grondstoffen en het Rijksbrede programma Circulaire Economie streeft de gemeente naar een circulaire economie in 2050 door afval te beperken, duurzame grondstoffen te gebruiken en in de keten hergebruik en recycling te stimuleren. Om dit te bereiken gebruikt de gemeente haar rol in de keten om dit te bewerkstelligen.

5.1 Afvalscheiding huishoudens

Als mede-eigenaar van Avalex stimuleert de gemeente verbetering van afvalinzameling- en afvalverwerking. Hiervoor is het beleid Grip op Grondstoffen ingezet. Bij het bepalen van het afvalbeleid draait het om de balans tussen service, milieu en kosten. De doelstelling voor afvalscheiding van de gemeente sluit aan bij de landelijke trend. Voor 2020 is dit het realiseren van 75% afvalscheiding van huishoudens en maximaal 100 kg restafval per inwoner per jaar.

In 2019 en 2020 wordt het afvalbeleid heroverwogen en worden de koers en doelen voor het verbeteren van het scheidingsresultaat bepaald. De mogelijkheden voor nascheiding ten opzichte van bronscheiding wordt onderzocht en worden er maatwerkafspraken gemaakt per type wijk. Via een campagne wordt verder gewerkt aan de bewustwording van afvalscheiding.

Hoogbouw vraagt andere oplossingen dan laagbouw voor afvalscheiding. Vanuit het water- en rioleringsplan (WRP) wordt gewerkt aan een pilot om bij de hoogbouw groenten- en fruitresten via de riolering te scheiden. Waterzuivering is gebaat bij een dikkere afvalwaterstroom waardoor het interessant kan zijn om groenten en fruitresten in vormalen vorm via het riool af te voeren.

Activiteiten

Afvalscheiding huishoudens	jaar
Maatwerkafspraken per type wijk om percentage afvalscheiding te verhogen	2019/ 2020
Bewustwordingscampagne afvalscheiding huishoudens (ondersteunen)	2019/ 2020
Heroverweging afvalbeleid	2020
Onderzoek mogelijkheden nascheiding	2019/2020
Pilot GFT hoogbouw via riolering (onderzoek Stowa/ RIONED)	2019/2020

5.2 Verminderen van afval gemeentelijke organisatie

In de Duurzaamheidsagenda staat dat de gemeente gescheiden inzamelen in de eigen organisatie invoert. De gemeente heeft hiervoor een plan opgesteld en getest. In 2020 wil de gemeentelijke organisatie op de eigen kantoorlocaties (RP1 en KW2) de belangrijkste afvalstromen gescheiden inzamelen.

Activiteiten

Verminderen van afval gemeentelijke organisatie	jaar
Besluitvorming uitrollen afvalscheiding gemeentelijke organisatie (kantoorlocaties RP1 en KW2)	2019 -2020

5.3 Duurzaam inkopen vanuit een circulaire benadering van grondstoffen

(gemeente)

In lijn van het Rijksprogramma Circulaire Economie heeft de gemeente het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) ondertekend. Met het inkoopproces draagt de gemeente bij aan de ontwikkeling van circulaire producten en diensten in de keten. De gemeente heeft hiervoor in 2017 een actieplan MVI opgesteld.

Vanuit het huidige actieplan MVI wordt de pilot voor warme drankenautomaten geëvalueerd. In 2020 worden conclusies getrokken met het oog op vervolgprojecten. Aanbestedingen zullen conform de afspraken uit het manifest voortaan worden ingevoerd in de monitoringstool van de Rijksoverheid. Hierdoor is benchmarking hoe duurzaam de aanbestedingen worden uitgevoerd door de gemeente mogelijk. Verder wordt een impactanalyse uitgevoerd op alle inkooppakketten. Met deze analyse wordt de omvang en impact van de verschillende diensten en goederen inzichtelijk.

De gemeente werkt samen met partners uit het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) aan een studie en een pilotproject voor een doelmatige oplossing voor een toekomstbestendig afvalwatersysteem. Het betreft een studie naar het sluiten van de waterkringloop en daarmee de mogelijkheid om afvalwater zo te zuiveren dat het weer ingezet kan worden als grondstof, bijvoorbeeld als gietwater voor de tuinbouw. Deze studie loopt door tot 2030.

Activiteiten

Goederen en diensten inkopen vanuit een circulaire benadering van grondstoffen	Jaar
Pilotproject warme drankenautomaten.	2019/2020
Monitoren van de aanbestedingen met behulp van de monitoringstool rijksoverheid website mvizet.nl.	2019 e.v.
MVI-impactanalyse uitvoeren op alle inkooppakketten	2021/2022
Studie en pilot t.b.v. sluiting waterkringloop NAD	2019 e.v.

6. Thema: Luchtkwaliteit

De luchtkwaliteit in onze gemeente wordt grotendeels bepaald door de regionale achtergrondconcentraties. De meeste luchtvervuiling is afkomstig van bronnen waar de gemeente geen directe invloed op heeft. Daarom is een bovengemeentelijke aanpak noodzakelijk om de lokale luchtkwaliteit significant te verbeteren. De luchtkwaliteit verbetert gelukkig al jaren waardoor overal in de gemeente aan de Europese normen wordt voldaan. Dat betekent nog niet dat de lucht schoon is waardoor kwetsbare groepen nog steeds last ondervinden.

Hoofddoelstelling

De gemeente wil schone lucht bevorderen en streeft ernaar om in 2030 de WHO advieswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof te halen. Omdat veel acties te maken hebben met emissies door het verkeer, staan de meeste actiepunten in hoofdstuk 2 bij de regionale activiteiten al genoemd.

6.1 vermindering blootstelling

In 2018 zijn voor scholen en kinderdagverblijven op locaties met verkeersbelasting maatwerkadviezen gemaakt om aandacht te vestigen op het binnenklimaat. In 2019 zijn de rapportages naar de onderzochte scholen en kinderdagverblijven toegezonden, zodat zij maatregelen kunnen nemen. Waar mogelijk wordt verdere ondersteuning gegeven.

In 2019 zet de GGD in op verdere deskundigheidsbevordering bij artsen over de relatie luchtkwaliteit – gezondheid – woonomgeving en criteria voor medische urgentie. Via een beleidslijn gevoelige bestemmingen wordt bij de bouw van gevoelige bestemmingen al rekening gehouden met de ligging ten opzichte van drukke wegen.

Houtstook is een belangrijke bron van hinder en fijnstof. De aanpak daarvan is echter lastig. Om inwoners bewust te maken van de effecten van houtstook sluiten we aan bij de landelijke informatiecampagne die naar verwachting in 2020 van start gaat.

Activiteiten

Luchtkwaliteit	jaar
Ondersteuning bij maatregelen vermindering blootstelling kwetsbare groepen	2019
Instructie artsen medische urgentie luchtkwaliteit	2019
Beleidslijn gevoelige bestemmingen	2019/2020
Aansluiten landelijke campagne houtstook	2020

7. Thema: Duurzaamheid in al ons beleid

“Bij al ons beleid denken we na hoe duurzaamheid daar een plek in te geven. Het gebruik van nieuwe technieken (innovatie) is daarbij belangrijk” (coalitieakkoord 2018). Daarom werkt de gemeente aan het verankeren van duurzaamheid in de eigen bedrijfsvoering gelet op eigen gebouwen, wagenpark, inkoopproces en inrichting van openbare ruimte.

Hoofddoelstelling

De gemeente geeft het goede voorbeeld door duurzaamheid organisatiebreed op te pakken.

7.1 Energiehuishouding van de gemeentelijke organisatie

De gemeente reduceert het eigen energieverbruik en gebruikt duurzame energie. Hierbij worden nieuwe technieken toegepast en gaat de gemeente een stap verder dan het wettelijke kader.

In samenwerking met zeven andere gemeenten wordt in 2019 de levering van 100% groene elektriciteit voor de gemeentelijke organisatie aanbesteed.

Om de emissies van het eigen wagenpark te verminderen voert de gemeente een pilot uit om wagens van de dienst Stadsbeheer (SB) om te bouwen en stelt op basis hiervan een plan op. Daarnaast worden de personenauto's gefaseerd vervangen door schone voertuigen.

De gemeente gaat verder met het geleidelijk verduurzamen van de openbare verlichting om in 2020 20% energiebesparing en in 2030 50% energiebesparing ten opzichte van 2013 te realiseren.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat overheidsinstanties aan de doelstellingen bijdragen door de eigen vastgoedportefeuille aan te pakken. Hiertoe wordt een routekaart opgesteld waarin de mogelijkheden en beperkingen voor een energieneutrale gemeentelijke vastgoedportefeuille in 2040 inzichtelijk worden gemaakt. De basis hiervoor is gelegd met het opstellen van de energielabels van de bestaande gebouwen volgens de geldende verplichting. Bij nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen geeft de gemeente het goede voorbeeld. Bij de bouw van scholen wordt de wettelijke eis BENG (Bijna Energieneutrale gebouwen) gehanteerd.

7.2 Gemeente geeft voorbeeld in water en klimaatadaptatie

Met de gemeentelijke daken draagt de gemeente bij aan het behalen van de doelstelling op groene daken.

In 2019 wordt geïnventariseerd welke gemeentelijke daken geschikt zijn voor de toepassing van groene daken (en/of zonnepanelen).

Het handboek Openbare Ruimte wordt in 2019 zo veel mogelijk “Klimaatproof” gemaakt zodat maatregelen ‘aan de voorkant’ meegewogen worden. Gemeenten worden namelijk geacht om klimaatadaptief handelen vanaf 2020 te hebben verankerd in beleid en uitvoering.

7.3 Duurzaam bouwen/duurzame gebiedsontwikkeling

De gemeente streeft naar een duurzame leefomgeving. Ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente moeten hieraan bijdragen.

Aan de hand van voorbeelden uit het land en de geleerde lessen van onder andere project Vlietvoorde en Schakenbosch worden beleidsregels of een handreiking duurzaam bouwen opgesteld. De beleidsregels/handreiking helpt ontwikkelaars om inzicht te krijgen in hoe zij duurzaam projecten kunnen ontwikkelen in onze gemeente.

Mobiele werktuigen en tractoren bij bouw of infrastructurele werken hebben vaak relatief veel emissies. Waar mogelijk stuurt de gemeente via haar aanbestedingsbeleid op de inzet van emissiearm materieel.

Activiteiten

Duurzaamheid in als ons beleid	Jaar
Uitvoeren van aanbesteding van groene elektriciteit voor de gemeentelijke organisatie	2019
Aanschaf van emissieloze wagens en pilot van het ombouwen van wagens	2019 e.v.
Uitrol verduurzamen openbare verlichting	2019 e.v.
Routekaart energieneutrale gemeentelijke gebouwen	2019/2020
Inventarisatie gemeentelijke daken t.b.v. groene daken	2019
Klimaatproof aanpassen van handboek openbare ruimte	2019/2020
Opstellen beleidsregels/handreiking duurzaam bouwen	2019/2020
Emissie- arme mobiele werktuigen opnemen in aanbestedingsdocumenten (bij bouw)	2021/2022

8. Thema: Samenleving

De gemeente wil in 2050 CO₂-neutraal zijn. Deze doelstelling vraagt veel van de samenleving. Om samen met inwoners, bedrijven en organisaties te werken aan de verduurzamingsopgave van Leidschendam-Voorburg is draagvlak nodig.

Hoofddoelstelling

Samenwerken aan de verduurzamingsopgave van Leidschendam-Voorburg. De gemeente wil draagvlak creëren door de noodzaak van verduurzaming te belichten. Door de samenleving bewust te maken van haar rol en waar nodig te faciliteren, zet de gemeente de samenleving in haar kracht.

8.1 De gemeente werkt aan bewustwording

De gemeente maakt informatie toegankelijk, breidt de functie van duurzaamheidsmakelaars uit en ondersteunt duurzame initiatieven om zo het handelingsperspectief van de samenleving te vergroten. Daarnaast stelt de gemeente een fonds in waarop inwoners een beroep kunnen doen om tegen een lage rente te lenen.

De gemeente wil zo veel mogelijk aanhaken bij landelijke duurzaamheidscampagnes om aandacht te vragen en bewustwording te creëren.

De gemeente gaat door met de inzet van duurzaamheidsadviseurs/-makelaars om de samenleving te adviseren of in te springen op kansen en pilotprojecten.

De WoonWijzerWinkel voorziet in de informatiebehoefte die gepaard gaat met de energietransitie. De samenwerking met de WoonWijzerWinkel wordt voortgezet en er wordt onderzoek gedaan naar hoe een digitaal en fysiek energieloket de komende jaren verder kan worden ingericht om inwoners, bedrijven en organisaties goed te kunnen informeren over verduurzaming.

Activiteiten

Samenleving faciliteren: We werken aan bewustwording en faciliteren waar nodig de samenleving	jaar
Inspelen op landelijke duurzaamheidscampagnes	Doorlopend
Inzetten duurzaamheidsadviseurs om de samenleving te adviseren	Doorlopend
Voortzetten van de samenwerking met de WoonWijzerWinkel	2019 e.v.
Onderzoek inrichting digitaal en fysieke informatievoorziening/ energieloket	2020/2021

9. Doelstelling middellange- en lange termijn

Het is nog lastig om verder te kijken dan een korte termijn van vier jaar. De acties vanuit het programma dragen bij aan de langetermijndoelstelling van CO₂-neutraal in 2050. Onderstaand overzicht biedt inzicht in de huidige doelstellingen voor 2020 en op welke wijze de acties uit het uitvoeringsprogramma bijdragen aan de doelstellingen op de middellange- en lange termijn.

2020	2022	2026	2030	2050
20 % energiebesparing 2020	Warmtevisies voor alle wijken in LV	25 % energiebesparing 2026	49% van CO ₂ -reductie	CO2 neutraal
20% toename duurzame energie 2020		5.000 m2 extra groen dak t.o.v. 2020	35 % energiebesparing 2020	Emissie loze mobiliteit
20% CO2 reductie 2020			50% minder emissie voertuigen	Aardgasvrije gebouwde omgeving
15.000 m2 extra groen dak in 2020 tov 2014			100 % duurzaam inkopen eigen organisatie	Klimaatbestendig
75% huishoudelijk afval scheiden 2020			Circulaire afvalwaterketen	Duurzaam en robuust watersysteem
100 kg restafval 2020				Circulaire economie

10. Communicatie met Raad en stakeholders

10.1 Aanpak: doelgroep benadering

De gemeente realiseert het uitvoeringsprogramma duurzaamheid samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Per onderwerp en project zullen partners worden betrokken (de participatie afhankelijk van het type project). Hierdoor blijft de gemeente structureel in gesprek met partners.

Binnen het thema energie wordt met de MRDH-gemeenten en Provincie Zuid-Holland nauw samengewerkt aan de Regionale Energie Strategie en aan de onderzoeken naar CO₂-reductie bij mobiliteit. Voor de regionale en lokale energiestrategie zoekt de gemeente afstemming met de buurgemeenten zoals Den Haag en Zoetermeer. De woningbouwcorporaties, huurdersorganisaties, Stichting Duurzaam LV, Dunea en Stedin zijn andere belangrijke partners die mede invulling kunnen geven aan de energiestrategie.

Voor de Regionale Energie Strategie gaat de gemeente in de eerste helft van 2019 in gesprek met bovenstaande partners. Het doel is om bij deze stakeholders input op te halen waarmee we de energietransitie samen kunnen vormgeven. Ook wordt een startbijeenkomst georganiseerd rond het uitvoeringsprogramma duurzaamheid in mei/ juni 2019.

Om de vertaling te maken van de Regionale Energie Strategie naar de Lokale Energie Strategie is een aantal aanvullende partijen belangrijk zoals grote VvE's, particuliere verhuurders, vertegenwoordigers van het mkb en zorginstellingen, energiecoöperatie Zon op LV, schoolbesturen, adviesorganisaties (participatieraad, adviesraad Stompwijk, Dorp Stad en Land (welstands- en monumentencommissie)) en belangenvertegenwoordigers Stichting Duurzaam LV.

Ondermeer organiseert de gemeente in het najaar een bijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst wordt informatie uitgewisseld en input opgehaald voor de LES.

Op het gebied van klimaatadaptatie vindt met de schoolbesturen afstemming plaats over groenblauwe schoolpleinen bij nieuwbouw. Ook de waterschappen zijn een belangrijke partner in het realiseren van de projecten uit het uitvoeringsprogramma duurzaamheid.

Bij het thema Grondstoffen & afval ligt de nadruk op de bewustwording en in gesprek zijn met inwoners over afvalscheiding en de mogelijkheden per wijk. Hierbij is Avalex de belangrijkste partner.

Activiteiten

Communicatie	jaar
Startbijeenkomst uitvoeringsprogramma	2019
Bijeenkomst ten behoeve van energiestrategie	2019
Afstemming schoolbesturen groene schoolpleinen	2019 e.v.
Structureel in gesprek met partners over RES en LES en projecten.	2019 e.v.

11. Financiën

Voor acties en activiteiten op het terrein van duurzaamheid is voor 2019 € 575.00,- en voor de jaren daarna € 525.000,- per jaar beschikbaar. Deze bedragen zijn opgebouwd uit structureel budget van € 125.000,- voor klimaatbeleid/duurzame energie en € 400.000,- voor subsidie duurzame maatregelen. In 2019 is nog € 50.000,- voor duurzaamheid als incidentieel budget beschikbaar.

Een groot deel van het budget wordt ingezet voor de bekostiging van de stimuleringsregeling duurzame maatregelen. Daarnaast wordt 20% besteed aan uitvoeringskosten. De overige middelen worden besteed aan bewustwording, vergroening, energietransitie (het uitvoeren en begeleiden van onderzoeken en pilots). Een deel van de kosten van het programma wordt gedekt uit andere uitvoeringsprogramma's zoals het VVP en het WRP.

Voor de haalbaarheid van deze acties en activiteiten zijn de beschikbare ambtelijke capaciteit en de voor duurzaamheid beschikbare middelen in de begroting als uitgangspunt genomen. Veel acties en activiteiten uit het uitvoeringsprogramma zijn gericht op het uitvoeren van onderzoeken en het op gang helpen van projecten. Voor de structurele uitrol van activiteiten en projecten zal per onderdeel apart budget worden aangevraagd. Zo zal vanuit de LES budget worden aangevraagd voor onder andere het opstellen van de warmtevisies.

De middelen zijn als volgt over de thema's verdeeld:

Thema	2019	2020 - 2022
a. Energie	€ 100.000,--	€ 100.000,--
b. Klimaatadaptatie	€ 35.000,--	€ 20.000,--
c. Grondstoffen	RB	RB
d. Luchtkwaliteit	€ 10.000,--	
e. Duurzaamheid in al ons beleid	€ 25.000,--	
f. Bewustwording & stimuleren	€ 50.000,--	€ 50.000,--
g. Leningen en subsidies	€ 250.000,--	€ 250.000,-
h. Uitvoeringskosten	€ 105.000,--	€ 105.000,--
Totaal (afgerond)	€ 575.000,--	€ 525.000,--

- Niet in beeld zijn gebracht de reguliere budgetten (RB) binnen de gemeentebegroting die structureel worden ingezet voor activiteiten die bijdragen aan verduurzaming van de gemeente.

12. Planning besluitvorming uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2018-2022

Het spoorboekje voor de besluitvorming is als volgt:

1. In maart 2019 stelt het college het concept uitvoeringsprogramma duurzaamheid vast;
2. In april 2019 levert de gemeenteraad input op het concept uitvoeringsprogramma;
3. Van april tot en met juni wordt input opgehaald bij diverse partners;
4. In juni 2019 wordt het definitieve uitvoeringsprogramma opgesteld;
5. In juli 2019 stelt het college het uitvoeringsprogramma vast;
6. In september 2019 stelt de gemeenteraad het uitvoeringsprogramma vast.

Parallel aan deze planning wordt op tal van onderdelen van het uitvoeringsprogramma gestaag doorgewerkt samen met de stakeholders.

Bijlage 1: Resultaten Duurzaamheidsagenda tot nu toe

De gemeente heeft de afgelopen drie jaar duurzame maatregelen uitgevoerd. Onze gemeente is klimaatbestendiger geworden. De kwaliteit van groengebieden, zoals het Sijtwendepark en Park 't Loo, is vergroot. In de openbare ruimte is 2.000 m² stenen oppervlak verwijderd en hiervoor zijn planten in de plaats gekomen. Drie schoolpleinen zijn vergroend. Sinds 2015 is in totaal 5.000 m² groen dak neergelegd onder andere op Dalton Voorburg en op een parkeergebouw aan de Spinozalaan.

De gemeente heeft afgelopen jaren afvalscheiding gestimuleerd, afgestemd op de wijk en bebouwing. Daarnaast is campagne gevoerd om zwerfafval terug te dringen en zijn 'slimme' afvalbakken geplaatst.

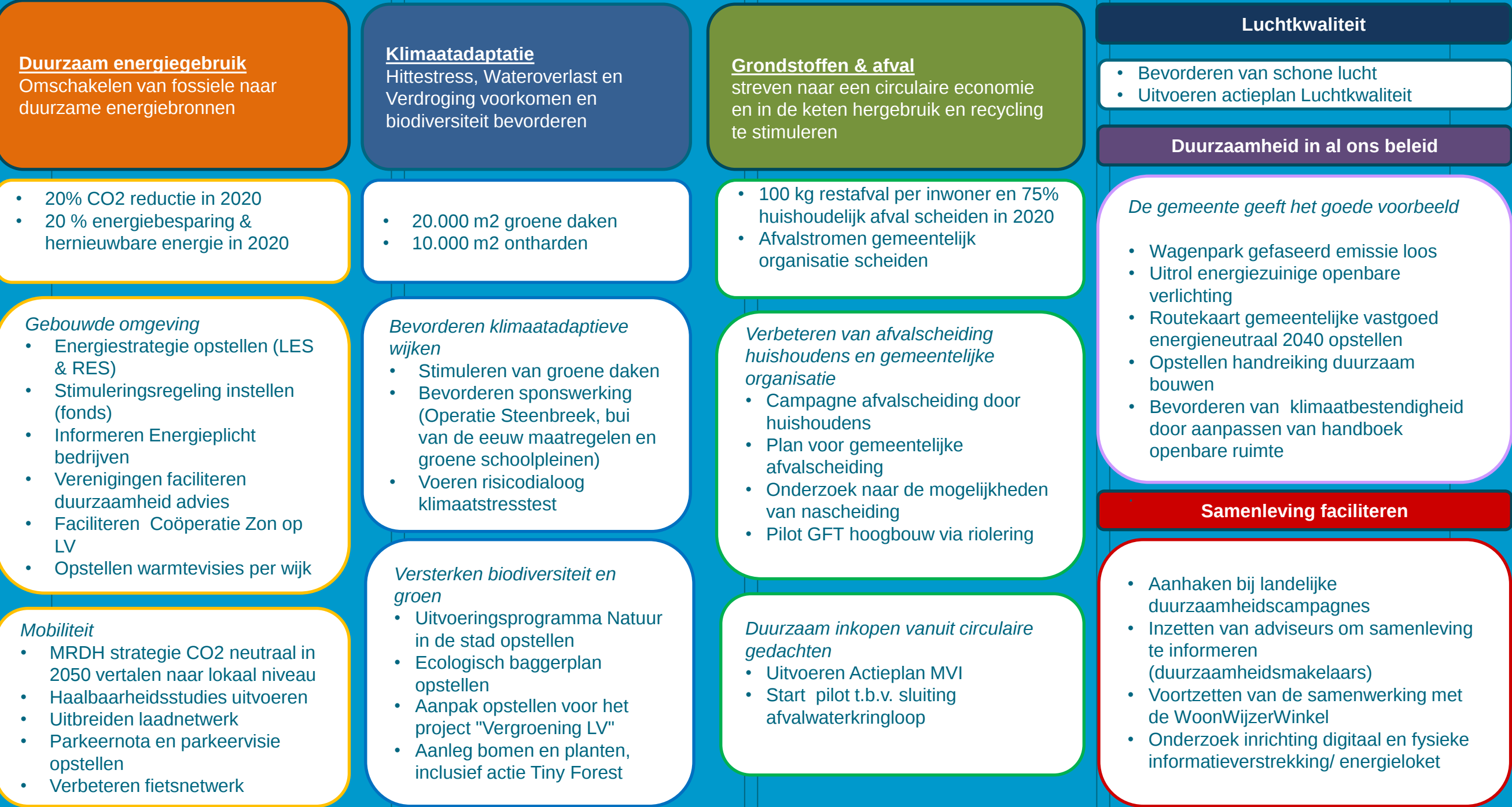
Vanaf 2010 kunnen inwoners subsidie aanvragen voor duurzame maatregelen.

Tussen 2016 en 2018 zijn in 2.300 huizen energiemaatregelen getroffen; 11 procent van het totaal aantal koophuizen. Het oppervlak zonnepanelen is met ruim 10.000 m² uitgebreid. Inwoners die zonnepanelen laten installeren, blijken veelal (later) ook met isolatie aan de slag te gaan. De afgelopen jaren zijn de eerste energieneutrale nieuwbouwhuurwoningen opgeleverd. De locatie Vlietvoorde heeft een integrale duurzame aanpak voor nieuwbouw en renovatie, met voorzieningen voor duurzaam vervoer en klimaatadaptatie. In 2017 is een cursus zonnestroom gehouden voor Verenigingen van Eigenaren. Op verzoek van bewoners is in 2017 wijkclub Essesteijn opgezet. In deze pilot krijgen bewoners inzicht in de opties voor verduurzaming van hun woning en doet de gemeente ervaring op met een wijkaanpak.

Het aantal elektrische laadpalen voor personenauto's is tussen 2016 en 2018 uitgebreid. Fietspaden zijn verbeterd en er zijn fietspromotie acties gehouden. Uit metingen blijkt het fietsvervoer in de gemeente toegenomen. Vanuit het actieplan Luchtkwaliteit is een proef met sensoren voor lucht- en geluidskwaliteit ondersteund. Daarnaast is de luchtkwaliteit bij scholen dichtbij drukke wegen onderzocht, de uitslagen volgen nog.

Bijlage 2: Activiteiten overzicht in een oogopslag

Het uitvoeringsprogramma Duurzaamheid 2019-2022 heeft tot doel de duurzame activiteiten te bundelen en inzicht te bieden in het programma voor de komende 4 jaar. Dit is gedaan door een koppeling te maken met de organisatiedoelen. De doelen zijn gesteld op maatschappelijk effectniveau tot aan de operationele doelen. Deze operationele doelen zijn vertaald in activiteitenplannen per jaar.

Bijlage 3: Planningsoverzicht per activiteit: inzicht 2019/2020/2021/2022

Activiteiten	Resultaat	Grondslag	2019	2020	2021	2022
2	Energie: besparen, gebruik van fossiele grondstoffen voor energie terugdringen en hernieuwbare duurzame energie bevorderen					
2.1	Visie en strategie ontwikkeling					
	Strategie met routekaart CO2 neutraal 2050					
prio	Formuleren inbreng in de Regionale Energie Strategie	Klimaatakkoord				
	Opstellen Lokale energietrategie	Klimaatakkoord				
	Opstellen routekaart op basis van kwantitatief onderzoek					
	Gebouwde omgeving					
2.2	Stimuleren besparende maatregelen					
	20% energie reductie in 2020 tov 2007					
prio	Instellen van stimuleringsregeling (fonds)	Werkende stimuleringsregeling	DZA/coalitieakkoord	regeling ingesteld		evaluatie
	Jaarlijkse prestatieafspraken met woningbouwcorporaties	Jaarlijkse prestatie afspraken	woonvisie/dza			
	Samen met ODH bedrijven informeren over de energie-informatieplicht handhaving	Bedrijven in gemeente zijn geïnformeerd	Wet en regelgeving			
	Faciliteren van verenigingen in hun verduurzamingsopgaven	Inzicht in mogelijke maatregelen bij de gebouwen van (deelnemende) scoutingverenigingen	DZA			
2.3	Opslag en uitwisseling					
	Pilot wijkoplossingen in combinatie met mobiliteit: wijkbatterij en deelauto	Pilot gestart	Project KPP			
2.4	Duurzame opwek van elektriciteit vergroten					
	20% meer hernieuwbare energie in 2020 tov 2007					
prio	Faciliteren van coöperatie "Zon op LV" bij de realisatie van eerste project	Eerste coöperatieve zonne- energie dak gerealiseerd	DZA/coalitieakkoord			
	Inventariseren van de mogelijkheden voor opwek van zonne-energie op daken groter dan 100 m²	Overzicht daken > 100 m2 in de gemeente				
	Informeren en activeren van dak eigenaren over de mogelijkheden voor zonne-energie op daken	Informatie verstrekt (digitaal/ fysiek)				
2.5	Duurzame warmte					
	20% meer hernieuwbare energie in 2020 tov 2007					
prio	Verkenning alternatieve warmtebronnen	Overzicht van mogelijke warmtebronnen per wijk				
	Verkenning toepassing aquathermie voor o.a. nieuwbouw KPP	Uitrol aquathermie in een wijk				
	Evaluatie van pilot wijklab Essesteijn opstellen	Plan wijkaanpak Essesteijn (vervolg)				
	Uitkomst gesprekken met ontwikkelaars nieuwbouw met aanvraag voor 1 juli 2018	Afspraken over wel of geen aardgas bij nieuwbouw				
	Plan opstellen voor wijkaanpakken	Plan voor wijkaanpakken				
	Warmtevisies per wijk opstellen	13 warmtevisies opgesteld		2 á 3 wijken	4 á 5 wijken	6 wijken
	Duurzaam verkeer en mobiliteit					
3	Duurzaam mobiliteit: Verbeteren van leefbaarheid met behoud van goede bereikbaarheid door emissielose mobiliteit te bevorderen: verminderen, verschonen en veranderen.					
3.1	Regionale aanpak: uitstoot mobiliteit verminderen en netwerk van OV- en fiets bevorderen					
	Uitstoot mobiliteit verminderd					
	Participeren in diverse regionale haalbaarheidsstudies (o.a. nieuwe brandstoffen, stedelijke distributiesystemen, P+R deelhub)	Diverse haalbaarheidsstudies afgerond	MRDH			
	Participeren in concessie op basis van MRDH-strategie in de aanschaf van elektrische bussen	Concessie elektrische bussen loopt	VVP en klimaatakkoord			
	Onderzoek naar halte Overgoo en verbeteren bereikbaarheid Leidschendam-Zuid	Onderzoek afgerond				
	Participeren in convenant doelgroepen vervoer					
	Haalbaarheidsonderzoek naar het optimaliseren voor- en natransport in aansluiting op openbaar vervoer	Haalbaarheidsonderzoek gereed				
	Routeonderzoek en uitvoering verlengde velostrada	Fietsnetwerk is verbeterd		onderzoek	uitvoering >	
	Metropolitane fietsroute naar o.a. Pijnacker onderzoeken en aanleggen					
3.2	Lokale aanpak: leefbaarheid wijken verbeteren en ketenmobiliteit versterken					
	Uitstoot mobiliteit verminderd					
	Doorvertalen van regionale mobiliteitsstrategie MRDH naar lokale situatie	Strategie mobiliteit CO2 neutraal in 2050 opgesteld	MRDH			
prio	Uitbreiden laadnetwerk auto's op basis van vraag via lopende consessie	Toename aantal laadpunten in de gemeente				
	Haalbaarheidsonderzoek naar laadstraat en laadpunten in lantaarnpalen met businesscase	Haalbaarheidsonderzoek gereed	Coalitieakkoord			
	Plan opstellen voor het aanbieden van het concept leefstraat op basis van wijkinitiatief	Plan gereed	Kompas v.d. Leefomgeving			
	Parkeernota en parkeervisie opstellen	Parkeernota en visie gereed	VVP			
	Haalbaarheidsonderzoek ketenmobiliteit met o.a. automatische shuttles	Haalbaarheidsonderzoek gereed				
	Fietspromotie uitvoeren i.s.m. Haaglanden, 2 acties per jaar	8 acties uitgevoerd	DZA/ VVP	2 acties	2 acties	2 acties
	Haalbaarheidsplan deelfietsen en deelauto's opstellen	Haalbaarheidsonderzoek gereed	VVP			
4	Klimaatadaptatie & vergroening : hittestress, wateroverlast en verdroging voorkomen door water opvangen, vasthouden en afvoeren en groen te bevorderen					
4.1	Bevorderen klimaatadaptieve wijken					
	coalitieakkoord					
prio	Stimuleren van groene daken	15.000 m2 extra in 2020 tov 2014		15.000 m2		
	Operatie Steenbreek: stimuleren ontharden van openbare ruimte en tuinen	4.000 m2 onthard	DZA	1000 m2	1000 m2	1000 m2
	particulieren 1.000 m2 per jaar					

Activiteiten	Resultaat	Grondslag	2019	2020	2021	2022
Klimaatadaptieve schoolpleinen bij nieuwbouw bevorderen	Alle nieuwe schoolpleinen zijn klimaatadaptief	coalitieakkoord				
Pilotproces ontwikkeling Bluelabel (bewustzijn wateroverlast/ waterschade) bij woningen	Waterschaderisico woningen in beeld brengen	WRP				
Bui van de eeuwmaatregelen Oude Haven en inrit spinozalaan (2019) en Cremerstraat/ Emantslaan (2020/2021)	Jaarlijks 2-3 feitelijke knelpunten aanpakken	WRP	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten	2 a 3 knelpunten
Evaluatie afkoppelcoach rioolvervangingsproces van Deventerlaan	Evaluatie en duidelijkheid over eventueel vervolg	WRP				
Opstellen van hemelwaterverordening tbv faciliteren afkoppelen hemelwater	Voorstel voor hemelwaterverordening gereed	WRP				
Opstellen grondwaterbeheerplan	Grondwaterbeheerplan gereed	WRP				
Optimaliseren simuleringsmodel 3Di modellering riool- en wateroverlast (samenwerking NAD met o.a. Rijswijk, Den Haag)	Werkend simuleringsmodel	WRP				
prio Risicodialoog klimaatstresstest (6 jaarlijks)	Dialoog gevoerd	DPRA				
Klimaatadaptieve inrichting met rioolvervangingsproject van Prinsenhof laag	Wijk klimaatadaptief ingericht	WRP				
4.2 Versterken biodiversiteit en groen						
prio Uitvoeringsprogramma Natuur in de stad opstellen	Uitvoeringsplan Natuur in de stad gereed	DZA				
Ecologisch baggerplan opstellen	Baggerplan opgesteld	WRP				
prio Aanpak opstellen voor het project "Vergroening LV"	Aanpak opgesteld	coalitieakkoord				
Aanleg bomen en planten, inclusief actie Tiny Forest	100 extra bomen planten	coalitieakkoord in relatie tot bomenplan				
5 Grondstoffen & afval: streven naar een circulaire economie in 2050 door afval te beperken, duurzame grondstoffen te gebruiken en in de keten hergebruik te recycling te stimuleren.						
5.1 Afvalscheiding huishoudens	100 kg restafval per inwoner in 2020& 75% huishoudelijk afval scheiden in 2020					
Invoeren maatwerk gescheiden afval per type wijk	Maatwerkafspraken per wijk gemaakt	coalitieakkoord				
Bewustwordingscampagne afvalscheiding huishoudens (ondersteunen)	Campagne uitgevoerd					
Heroverweging van het nieuwe inzamelen,	Bijgesteld plan en doelen gereed	coalitieakkoord				
prio Onderzoek naar de mogelijkheden van nascheiding	Onderzoek afgerond	coalitieakkoord				
Pilot GFT hoogbouw via riolering (onderzoek Stowa/ RIONED)	Eenvoudiger inzameling GFT hoogbouw	WRP				
5.2 Verbeteren afvalscheiding gemeentelijke organisatie						
Besluitvorming over plan en uitrol van gescheiden afvalinzamelen gemeentelijke organisatie (kantoorlocaties RP1 en KW2)	Gescheiden afvalinzamelen ingevoerd	DZA				
5.3 Duurzaam inkopen vanuit circulaire benadering						
prio Uitvoeren en evalueren van pilotproject warme dranken automaten i.s.m. gemeente Rijswijk en Pijnacker-Nootdorp	Pilot project gereed en lessen gedeeld	DZA/rijkscirculair programma				
Monitoren van de aanbestedingen met behulp van de monitoringstool rijksoverheid website mvizet.nl.	Alle nieuwe aanbestedingen zijn ingevoerd in MVIzet.nl.	DZA/rijkscirculair programma				
MVI impactanalyse uitvoeren op alle inkooppakketten	Impactanalyse gereed	DZA/rijkscirculair programma				
Studie en pilot t.b.v. sluiting waterkringloop NAD (doorlopend tot 2030)		bestuursakkoord NAD				
6 Luchtkwaliteit: bevorderen van schone lucht						
Ondersteuning bij het treffen van maatregelen bij het vermindering blootstelling kwetsbare groepen	Maatwerkadvies met scholen besproken	actieplan lucht				
Instructie artsen over uitkomst rapportage GGD m.b.t. medische urgentie luchtkwaliteit	Artsen hebben voldoende kennis op dit gebied	actieplan lucht				
prio Beleidslijn gevoelige bestemmingen voor bouw tbv kwetsbare groepen	Bij nieuwbouw wordt rekening gehouden met luchtkwaliteit	actieplan lucht				
Aansluiten bij landelijke campagne met betrekking tot houtstook		actieplan lucht				
7 Duurzaamheid in al ons beleid						
Uitvoeren van aanbesteding van elektriciteit en gas voor de gemeentelijke organisatie	Aanbesteding gereed					
Aanschaf van emissieloze wagens en pilot van het ombouwen van wagens	Wagens gefaseerd emissieloos	DZA				
Uitrol verduurzamen van energiezuinige openbare verlichting	Openbare verlichting gefaseerd aanpassen	DZA				
Routekaart gemeentelijk vastgoed energieneutraal 2040 opstellen	Routekaart energieneutraal 2040 is opgesteld	Klimaataakkoord				
Inventarisatie gemeentelijke daken t.b.v. groene daken	Inventarisatie gereed	motie				
Klimaatproof aanpassen van handboek openbare ruimte	Klimaatbestendig handboek openbare ruimte	DPRA				
Opstellen beleidsregels/ handreiking duurzaam bouwen	Beleidsregels opgesteld	DZA				
Emissie- arme mobiele werktuigen opnemen in aanbestedingsdocumenten (bij bouw)	Bouwprojecten werken met emessie- arme mobiele werktuigen	Actieplan luchtkwaliteit				
8 Samenleving faciliteren: de gemeente werkt aan bewustwording en faciliteert waar nodig de samenleving						
Inspelen op bij landelijke duurzaamheidscampagnes om aandacht te vragen	Creëren van bewustwording					
prio Inzeten van adviseurs om samenleving te informeren (duurzaamheidsmakelaars)	Informeren van de samenleving	coalitieakkoord				
prio Voortzetten van de samenwerking met de WoonWijzerWinkel	Een digitaal en regionaal fysiek energieloket	DZA en coalitieakkoord				
prio Onderzoek inrichting digitaal en fysieke informatievoorziening/ energieloket	Intensiveren van de informatieverstrekking	DZA				